

Autor: Manfred Frank

Ať už Rosenbergovo myšlení označíme jak chceme, jako překroucení či převrácení Nietzscheových myšlenek, jisté je jedno; zde se tahá za páky téhož diskursu, který Nietzsche otevřel.

Klíčový Rosenbergův pojem „rasová duše“ se vyskytuje už u Nietzscheho, i když spíše příležitostně a jen tehdy, nechápeme-li jeho dílo jako celek. Uvedu jedno místo za všechny: V díle *Mimo dobro a zlo* dokazuje Nietzsche shodu filosofické tradice a gramatiky. Tato myšlenka, kterou převzal od Herdera, říká, že pojmový aparát filosofické spekulace zůstává stále v rámci chápání světa, které je vyjádřeno gramatikou toho kterého jazyka. Tehdy byla právě objevena příbuznost indoevropských jazyků nebo spíše jejich příbuzenské podobnosti. Potud je všechno v pořádku a právem si díky této myšlence povšimli Nietzscheho francouzští neostrukturalisté. Jenže pak následuje tento dodatek: „Kletba určitých gramatických funkcí je ve své nejhlubší podstatě kletba fyziologických hodnotových předpokladů a rasových podmínek“ – věta, která chybuje právě v chápání podstaty jazyka (ta se nedá odvodit z biologických dispozic, ani ze světa, který existuje jen sám o sobě a je zobrazitelná jen jazykem) a mohla by takto stát i u Rosenberga. Dionýská vrstva, která se rozjasňuje v apollonském zjevení, se u Rosenberga objevuje jako *moc krve* (a ta u něj znamená vždy krev národa chápaného rasově), vyjádřená souborem duchovních forem (Gestalt) toho kterého národa (Volk), třeba německého, germánského. Mluví přímo o protikladu Fausta a Apollona. Výklad je značně odlišný, ale je proveden stále na základě a prostřednictvím téže „filosofie gramatiky“, pomocí níž vyjadřuje Nietzsche (a mnozí další) své myšlenky a která dnes zdaleka není mrtvá. Podle Rosenberga by to ani nebylo možné: chápe formy (Gestalten) jako manifestace rasy, a dokud ještě germánská rasa žije, bude tvořit a plodit stále tutéž formu. Popírá-li se totiž rasa jako fyziologická hnací síla kulturních dějin, pak musí odpovědnost za rasistický světový názor převzít sama kulturní tradice: takto je rasová ideologie postavena opět na nohy a hledá se pro ni skutečný historický podklad.

Pokusme se nyní proniknout trochu hlouběji do obsahových detailů *Mýtu 20. století*. Dílo se sestává ze tří „knih“, jejichž titulů bychom si měli povšimnout: *Das Ringen der Werte* (Zápas hodnot), *Das Wesen der germanischen Kunst* (Podstata germánského umění) a *Das*

Kommende Reich (Budoucí říše). V první knize je rozvedeno tvrzení, že celá západní kultura vyšla od germánských kmenů; pak prý ale přivodila římská „kněžská kasta“, která se s nástupem křesťanství dostala k moci, společně s jezuitami, svobodnými zednáři a „spříseženci mezinárodního židovstva“ úpadek germánské kultury. Nyní však již všechna znamení ukazují na to, že dojde k převratu, „moc přejde do jiných rukou“, z „mýtu krve“ svítá „budoucí říše“, jež bude germánským impériem jediné rasy. Předzvěsti najdeme v mystických spisech Mistra Eckharta; v nich je pramen nového náboženství, činy připravující „německé mystiky“. „Z jeho duše se může jednou zrodit, a také se zrodí německá víra.“

V druhé knize je z „duše rasy“ (Rasensee) germánské krve „dedukována“ podstata germánského umění. Toto umění prý může tvořit z mýtické povinnosti, přibližně tak, jako stará řecká umělecká díla tvořila ze svého mýtu; navíc totiž germánské umění poznalo „nejvyšší hodnotu“ (Höchstwert), hodnotu cti, hrdé ctnosti, prostě všeho soucitu, hodící se zvláště pro boj o život. Na ni odkazoval už Nietzsche – ten ji obrací proti „židovsko-křesťanské morálce soucitu“, kterou bude Benn nazývat „bio-negativní“. Čest, hrdost, vznešenost, sebeúcta, to jsou ctnosti Zarathustry a Nadčlověka; Rosenberg se k nim hlásí.

Poté, co je tedy nejvyšší hodnota zachráněna před rozkladnými efekty moderní scientistické a kapitalistické civilizace, může třetí kniha ukázat perspektivu budoucí říše, která se zrodí z mýtu dvacátého století, mýtu Krve a Cti, a která již bezprostředně přichází (to napsal, připomínáme, v roce 1930).

(...)

Světový názor má u Rosenberga převzít funkci náboženství. Výrazu náboženství se rád vyhýbá, neboť je asociací příliš silně spojen s židovstvím a křesťanstvím, které on ovšem odmítá. Rosenbergův koncept světového názoru je navíc postaven rasisticky – jeho hlavními prameny jsou Gobineau, který doporučoval zkoumat dějiny jako souboj nikoli tříd, nýbrž ras, a Chamberlain, který již zápas ras zabarvil náboženskou terminologií.

Bude vás jistě zajímat, co se zde říká o Richardu Wagnerovi (který je také často zmiňován): „jeho myšlenkový svět (...) v žádném případě neodpovídal revolučnímu duchu, jehož musela idea rasy vdechnout německému myšlení.“ Na jednom místě vytýká Rosenberg Wagnerovi anarchistickou vzpouru proti „pánu“ na příkladu Tristanova vztahu ke králi Markovi, který „nedělá čest“ ani ideálu poslušnosti vedení, ani ideálu cti. O Niebelunzích se vůbec nezmiňuje; jedná se tam totiž o bezmoci „krve“ a o úniku kapitálu. Vykresluje prý katastrofu, ne „budoucí říši“, patří tedy k dílům o *zdivočelé svobodě* a tím je „nezpůsobilá k použití“. (V době Třetí říše drasticky poklesl, navzdory velmi rozšířenému předsudku, prodej a recepce Wagnerova *Prstenu Nibelungů*. Mnohem oblíbenější byli *Mistři pěvci* a *Tristan*.)

Rosenberg nazývá svou metodu „fyziognomickou“. Z vynálezu svérázné „duše rasy“, která staví na místo tradičního společenství imaginární „společenství krve“, vyvozuje, které mocnosti se jí staví na odpor. Tyto mocnosti musí být znovu konkretizovány „fyziognomicky“: je to židovstvo a hned za ním následuje římská církev. Tyto rasově konkrétně popsané

mocnosti „rozkládají německý a evropský život“, tj. ničí jej jako syntetický útvar, jako světový názor. Tím je jasné, co se musí stát: „jde o to, aby byly znovu uvedeny v život síly, které vytvořily všechno mocné a ušlechtilé, co naplňuje naše bytí. Otvírá se jen jediná cesta k záchraně a osvobození, cesta zpět k systému hodnot, jenž odpovídá našemu vrozenému charakteru.“

Ani toto hnutí nám není neznámé: mýtus budoucnosti – *Zu-kunft*, toho, co přijde, je vlastně jen obnovený mýtus původu – *Her-kunft*. Je to zpět hledící utopie konzervativně revolučního charakteru, odlišná jak od buržoazní víry v pokrok (ztotožňuje-li se s hospodářstvím a s kapitalistickým ekonomickým systémem), tak od konzervativismu kulturní nostalgie.

Z tohoto pohledu je psána Rosenbergova kapitola o umění, druhá (a ta nejstarší) kniha *Mýtu*. Pod pojmem „formování“, vytváření formy (*Gestaltung*), chápe syntetické úsilí, které spojuje s atomizovanou skutečností „v jeden celek“, a považuje tedy umění za mýtickou sílu (která má být vposledku podmíněna rasově). „Skutečné umělecké dílo“ má být „osou, na níž se navíjí analýza vnitřního a vnějšího světa a vytváří syntézu, umělecký svět“.

Z toho lze již odvodit, jak bude Rosenberg posuzovat díla, která vypovídají svědectví o rozložené, poškozené skutečnosti, připravené o veškerou jednotu, jako je např. futurismus, expresionismus, surrealismus; umělecké směry, jejichž představitelé zařazené na index bude později pronásledovat. Tady už Rosenberg větrí analytické chápání skutečnosti (mimořádně zcela mylně) a otvírá estetickou tradici, která je ještě dnes u moci (vzpomínám si na polemiku Emila Staigera proti moderní literatuře jako „poesii kanálů“, jako by byly Beckettovy existence ze smetišť obhajobou tohoto nepřírozeného života a ne spíše protestem proti němu. Platí vlastně opak – *pozitivní* umění přisvědčuje, kýbá té porušenosti, jak je to tolik zřetelně vidět na nacistickém umění.)

Pohledme nyní, jak rosenbergovský mýtus funguje. „Nejvyšší hodnotou“, která je středem sociální syntézy spočívající na podkladě uměleckého díla, je „čest“ (*Ehre*). I když si někdo hodlá tropit z Rosenberga posměch, je toto sdělení zklamáním. Ovšem jen na první pohled. Neboť už při druhém pohledu se ukáže, že jiná hodnota by zdaleka nemohla unést celou koncepci díla. „Čest jako nejvyšší hodnota lidí germánského původu“ je jedinou charakterovou hodnotou, která se přizpůsobuje nacistické ideologii krve a boje o život. Svě předchůdce měla, jak jsem již řekl, v Nietzscheově obhajobě vznešenosti, tvrdosti, aristokratického smýšlení a sebeúcty. „Teď se musí i to nejmírnější na tobě nejtvrdším státí,“ říká Zarathustra svému srdci, když mu není pohled na hrůzu zápasu o život nejlehčí. Tady se vysmívá křesťanskodemokratické morálce soucitu „měkkých srdcí“, „Dattel-Herz“, „Milch-Busen“, „Süß-Holz-Herz-Beutelchen“. Neboť Zarathustra, který měl zájem o „pěstování“ nadčlověka (jednoznačně biologický termín), je „odpůrcem hanebné citové choulostivosti“, tj. „hodnot soucitu a morálky na něm postavené“. Patří k těm „vznešeným lidem“, kteří jsou hrdí na své „tvrdé srdce“ a stále staví na odiv „lehké pohrdání a opatrnost před soucitem a „hřejivým srdcem““.

Mluví-li se o germánských ctnostech, hraje metafora o tvrdém či železném srdci v nacistické rétorice velkou roli. Goebbels dává své za války (1943) vydané knize sebraných projevů

jméno „Das eherne Herz – Železné srdce“ jako narážku na slova Bedřicha Velikého, který požadoval „obrniti své vnitřní ustrojení železem a opatřit si železné, neúprosné srdce, abychom se zbavili všeho citu.“ Tak také hovořil Hitler ve své řeči před vysokými důstojníky 22. srpna 1939 na Obersalzbergu, v níž zároveň poprvé ohlásil své válečné cíle: „Naše srdce se musí uzavřít a ztvrdnout... Samozřejmě je železo tvrdé a stroj není cukr. Ale zákon života je ocel a ne cukr, ne kašička, ne povídla. A život si získá jen srdce a duše z oceli.“ A skutečně je tvrdé srdce ctností válečnou, hodí se pro boj forem (Gestalten), který je ve své podstatě zápasem ras; takto je vlastně ctností germánskou. Nietzsche, který měl údajně pro germánství málo sympatií píše: „Wotan mi vložil do hrudi tvrdé srdce“, tak stojí v jedné skandinávské písni a právem to vytrysklo z duše hrdého Vikinga. Takovýto člověk je totiž hrdý na to, že není stvořen k soucitu; hrdina ságy proto připojuje varování: ‚Kdo již v mládí nemá srdce tvrdé, tomu nikdy neztvrdne‘“ To je citát ze spisu *Mimo dobro a zlo*, z IX. oddílu s názvem *Co je vznešené?*, kde Nietzsche předkládá svou verzi germánské cti. Za oblíbeným a často citovaným „patosem distance“ následuje o několik málo řádek dále už méně citovaná definice toho lidského typu, který má tuto ctnost ještě od přírody: „Lidé s ještě přirozenou povahou, barbaři v jakémkoli děsivém smyslu slova, lupiči, dosud ovládaní neporušenými silami vůle a touhou po moci“, kteří se vrhají „na staré práchnivějící kultury, byli mnohem více *lidé* (což na této úrovni znamená tolik co ‚bestie‘)“.

Nuže, na tomto mýtu o „ganzeren Menschen“, přeneseném z nietzscheovského „typu“ na „germánskou rasu“, spočívá Rosenbergovo vyzdvižení cti jako nejvyšší hodnoty; a to jest centrální myšlenkou knihy.

(...)

Úryvek z knihy Manfreda Franka *Gott im Exil – Vorlesungen über die neue Mythologie II. Teil* vyšel v časopise Souvislosti č. 4/1994. Překlad Zdeněk Opava.